

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér Malba 4

DIPLOMOVÁ PRÁCE

SBOHEM A ŠÁTEČEK
WAVING FAREWELL

Vypracovala: Hedvika Ocásková
Vedoucí diplomové práce: MgA. Marek Meduna, MgA. Petr Dub
Oponent diplomové práce: MgA. Jiří Ptáček

Akademický rok 2024/2025

Ve své diplomové práci rozvíjím témata, která jsem průběžně objevovala v posledních dvou letech. Pomocí velkoformátových kreseb zátiší uvažuji o odcházení, definitivě, kontempluji nad truchlením a emočním vztahováním se k předmětům, které *zůstaly*. Zůstaly bez majitele, ztraceny, odloženy; zůstaly zamrzlé v čase, zobrazené ve své neúplnosti a nedořečenosti.

Sama pro sebe jsem si tento okruh pojmenovala *estetikou truchlení*¹, jelikož mi nejde o hlubokou sondu do historie a povahy smutku a lamentu, ale jde mi o povrch, o vizuální dojem a asociaci nepřímého stýskání, která se váže na *předměty a situaci* dané kresby.

Na úplném začátku stál návrat k médiu kresby jako ke způsobu, jakým se donutit strávit s pracemi více soustředěného času, který bude v díle hmatatelný a bude se projevovat nejen v jeho mechanické části stopou tužky na papíře, ale i v na pozadí se rozvíjejícím myšlenkovém plánu. Pomalé vrstvení šrafur trvá kvanta času, co nabízí místy nepříjemný prostor pro konfrontaci s obrazem, jeho postupné promýšlení a cizelování; dialog s plochou papíru, kterému se vznikající kresba přizpůsobuje.

Žánr zátiší umožňuje pomocí neživých objektů zachytit specifický bod v čase, náladu nebo dojem, a to s důrazem na *dočasnost*. Zajímá mě především fyzická *absence těla, činitele*, který musel v určitý moment zasáhnout do sledu událostí, které vedly k situaci nakreslené na papíře (např. musel nainstalovat vzkaz tak, aby šel přečíst jen v odrazu zrcadla, papír pečlivě uchopit pinzetou, zahodit prsten na zem nebo navléci perlu na jehlu). Tělo-činitel se tak velkou mírou zasadil o podobu obrazu, zároveň v něm ale nefiguruje jako přímý námět. Mohl ovlivnit kompozici předmětů, *odložit* je, dát věcem jejich náboj. V kresbách je pouze subtilně naznačen pomocí stínů a objektů určených k lidskému užívání (pinzeta, jehly, zrcátko...), jež jsou zobrazeny v pozicích, do kterých by se bez vnějšího zásahu nemohly svou vůlí dostat.

Další vrstvou, která se přidala k formování tématu, byl šperk. Přivedla mě k němu touha mít i darovat jedinečnou memorabilii blízkým osobám a v zápětí pak vzrostla do tiché obsese. Pátrání po tom, jaké hodnoty – kromě neodmyslitelně estetické a zdobné – s sebou nese, oklikami nabíralo kurz směřující k jakési melancholii. Zděděný prsten po babičce, náušnice vytracená na chodníku, vše jsou to kusy osobní historie nabité nevyřčeným druhem záдумčivosti. Silně intimní součásti těl, jež je pozbyla. Samotné předměty se tak v zátiší fakticky stávají autonomními aktéry (těly *by proxy*) se svým vlastním příběhem, mytologií.

¹ Pojem estetiky truchlení pouze referencuji a parafrázuji. Tématem se zabývá do hloubky Kathleen Marie Higgins v publikaci *Aesthetics in Grief and Mourning: Philosophical Reflections on Coping with Loss*, University of Chicago Press, 2024.

Přesně tento bod se nakonec ukázal být zásadní pro další vnímání oné estetiky truchlení tak, jak jsem ji tušila.

Vizuální zhmotnění konceptu absence a chybění.

Zdánlivá nahodilost objektů rozeznává jejich podivné vztahy. Jedná se o předměty známé a jasně identifikovatelné, ale v rámci zobrazeného zátiší pozbývající svůj zažitý kontext. Grafitová šed' obaluje zátiší smutečným závojem, vrstvy čar natahují čas potřebný ke *spatření* objektu. Dopadnout na zem a být zaznamenán až v momentě, kdy dotek původního majitele vychladl.

Předměty na kresbách by se daly rozdělit do dvou skupin – jedny jsou vybrané tak, aby v sobě nesly univerzální symboliku (byly identifikovatelné co do funkce, významu, tvarosloví) běžného předmětu. Další skupina pak byla mnou vytvořená přímo za účelem vyvolání emoční pohnutky. Jedná se o pár prstenů a alegorická seskupení fragmentů přírodnin, vzkazů na papíře a jehel, která se dají rozličně dekódovat. Útržky cizích vzpomínek narušené pozdější událostí. V procesu výběru se přirozeně začala mísit poetika smutku a zadumání se subtilní formou kýče. Chtěla jsem toto kontemplativní téma tíhnoucí k vážnosti postavit do jemného kontrastu s odlehčenou estetikou hezkých věcí – tzn. předmětům, u kterých je zacílení na líbivost a *ozdobu, krásu*, rozpoznatelné na první pohled. Poetika v tichém chvění kresby, kýč v 'učesanosti' kompozic, v dětské sponce, v *srdíčku*.

Prvotní impuls, jak už jsem výše nastínila, zahrnoval kromě zájmu o kresbu a zátiší také touhu pomocí nich latentně zpracovat úvahy nad koncem. Nešlo o žádný konkrétní či fatální popud, spíše o silně přítomnou empatii k věcem, k osobním poutům, ke způsobu, jakým jsou si lidé schopni pomoci běžných předmětů zhmotňovat vztahy a vzpomínat živě na něco, co už *není*. Samotné truchlení, které je těžkým tématem, se v různé míře line na pozadí celé práce.

Historickým výtvarným žánrem, který se soustředí na připomínání dočasnosti života a pozemských požitků je *memento mori* (latinsky „pamatuj, že musíš zemřít“). V zátiších mementa mori autoři používali velmi zřetelné symboly smrtelnosti a nezastavitelného plynutí času. Jsou to varování, že skutečnost, že se nyní těšíme zdraví a spokojenosti, nám nijak nezajistí, že se nám podaří uniknout před smrtí. Smrt je něčím, co spojuje všechny. Dalším podobenstvím o pomíjivosti je žánr *vanitas*, které se na rozdíl od mementa mori věnuje spíše moralizujícím rozmluvám o zbytečnosti marnosti, přičemž oba výše uvedené žánry používají velmi podobný symbolický jazyk a jsou navzájem propojeny.²

² Pound, C. (2019). [These Lush 17th-Century Paintings Were Striking Reminders of Mortality](#)
Iacob, A. (2022). [Vanitas Painting or Memento Mori: What are the Differences?](#)

Nepříjemná nevyhnutelnost prožívání konce, ať už je lidský, přátelský, nešťastný, otevřený, náhlý. Muset se rozloučit, nechat jít, položit tužku, už *něco nedělat*. Lidský zájem o vyjádření těchto pocitů je vysledovatelný hluboko do minulosti. Například již různé archeologické nálezy pravěkých nebo starověkých pohřebišť poukazují na respekt a péči v přístupu k pozůstalým, na jakýsi důkaz schopnosti citového prožitku a symbolického myšlení o *smrti* skrze předměty a věčné odkazy.

V Řecku uctívali své zesnulé ceremoniemi a rituály, mrtví po svém boku měli naaranžované rozličné drobnosti, šperky, nádoby, zbraně (tzv. "*grave goods*"), jež jim měly pomoci v hladké cestě posmrtným životem. Viktoriánská doba se zase vyznačovala silnou fascinací smrtí – královna Viktorie po skonu svého muže, Prince Alberta, truchlila řadu let v ústraní a izolaci a po zbytek svého působení pak na znak úcty nosila černou³. Později zvyky asociované s koncem, smrtí a truchlením formovala křesťanská církev se svou výraznou ikonografií, která se propisuje i do moderních zádušních procesů. Ty sice mnohem více reflektují individuální potřeby jedinců, ale i přesto mluví stále tím jistým vizuálním jazykem, který se kultivoval napříč epochami. Vytvořil se tak pevný set symbolického vizuálního jazyka a rozpoznatelných rituálů poskytujících prostor pro kontemplaci.

Diplomní soubor pěti kreseb je bezprostředním vyjádřením prvotních pohnutek a jejich postupného vývoje, který zdaleka ještě není u konce. Spousta symbolů se již vyčerpala, ale i přesto mě zajímá, jak to s nimi bude dál, jestli znovu promluví, jak se transformují a jestli vůbec někdy mohou ztratit svůj náboj. Proto plánuji v průzkumu lamentu dále pokračovat a snažit se více zpřesnit jeho obrysy. Celý tento proces je výstižný pro poslední měsíce – kreslit, fabulovat, vzpomínat, zanechávat nové a nové záznamy. Je to paradoxní pojetí loučení, při kterém něco končí, ale díky reliktním a připomínkám trvá navěky.

³ [Mourning in the Victorian Era: The Death of Prince Albert as a Catalyst for Mourning Traditions. \(n.d.\). COVE](https://www.sparknotes.com/biography/victoria/section5/)

estetika truchlení

skrumáž vizuálních momentů střet dvou estetických světů
plastové pozlátko vznešeného bližního
vzpomínat x připomínat
navazovat vztah x opakovat
zdobit x znamenat

pečovat o vzpomínku x utvářet ji
pečovat o místo odpočinku x “proboha podívej se, co to tam mají za listí na tom hrobě”
vidím
situace
s nekonkretizovaným pocitem lítosti nad známým
s nekonkretizovaným pocitem úzkosti nad odcizeným/starým/minulým
které nikdy nejsou *tady*
jsou labilní
které jsou jako obrazy vypálené sluncem do sítnice
které jsou intenzitou a otiskem
které jsou otisk, co se už nezmění
popisující paradox cítit možnost změnit situaci, co je zároveň *jen* přetrvávajícím dojmem

	melancholie	
	cílený ponor	patologie
nechtěná x potřebná		
vážná x žoviální	usmívá se, protože to jinak neumí pláče, protože už to jinak nejde soucítí, protože v tenhle moment je už sám	

slizký
laciný
zároveň stejně závažně nabitý
dívat se na lascivní objekt -*komentář*- mi dává možnost vyvázat se z patosu ulepené
melancholie zatížené vyfabulovanou historií a neskutečnou budoucností

‘vznešená’ pozice truchlení či smutku na škále pocitů
která je rovnoprávná s vyjádřením těchto pocitů pomocí vizuálních prostředků
sklouzávajících ke kýči

naučené vnímání na místech, jež se považují za tíživá

zástupnost, token, přejímám *vaše* aby *moje* bylo snadnější

předtím to bylo , a teď je to

lepší	horší
hezčí	hnusnější
důstojné	bizarní

mech, plevel, slunce, vlasy, schránky hlemýžďů, svícný, cesmíny, fandil spartě
milující rodina, zemřel v náručí, nic se nestalo, oblíbený plyšák,
security a rachtající konve na vodu, automat na coca colu

nové trendy v pohřbívání
a můžeme se vyfotit v tom hrobě?
#emogirl

co jsme my, budete i vy

co nastane, když už to bylo?

Seznam použité literatury:

sparknotes.com. <https://www.sparknotes.com/biography/victoria/section5/>. Navštíveno
10.5.2025

Higgins, K. M. (2024). *Aesthetics in Grief and Mourning: Philosophical Reflections on Coping with Loss*. University of Chicago Press.

<https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/A/bo209987036.html>. Navštíveno
10.5.2025

Iacob, A. (2022). „Vanitas Painting or Memento Mori: What are the Differences?“,
thecollector.com. <https://www.thecollector.com/vanitas-painting-vs-memento-mori-differences/>. Navštíveno 10.5.2025.

„Mourning in the Victorian Era: The Death of Prince Albert as a Catalyst for Mourning Traditions“. (n.d.). COVE. <https://editions.covecollective.org/chronologies/mourning-victorian-era-death-prince-albert-catalyst-mourning-traditions>. Navštíveno 10.5.2025.

Pound, C. (2019). „These Lush 17th-Century Paintings Were Striking Reminders of Mortality“,
artsy.net. <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-lush-17th-century-paintings-striking-reminders-mortality>. Navštíveno 10.5.2025.